

## Szabad gazdálkodás és cultura.

Írta: KOHÁNYI GYULA.

A modern gazdasági élet mind nagyobb mértékben a szabad gazdálkodási rendszer felé tereli a népet s e tekintetben a törvényes intézkedések járnak elől. Az 1894. évi XII. t.-cikk, a magyar mezőgazdaság és mezőrendőrség törvénykönyve is ezt az elvet teszi magáévá, midőn kimondja, hogy ahol a nyomásos gazdálkodást fentartani kívánják, ott e részben a birtokosság, illetve a község képviselőtestülete hat évről hat évre hozhat erre vonatkozó határozatot. Azonban ahol a szabad gazdálkodási rendszerre egyszer áttértek, ott többé a nyomásos gazdálkodás vissza nem állítható.

Nem célja e soroknak, hogy kimutassuk, mikép a nyomásos gazdálkodás általános uralma idején végrehajtott tagosítások alkalmával megállapított három-négy fordulós dülőkbe történt birtokkihasítások a szabad gazdálkodási rendszerre való átmenetnek milyen akadályai, viszont arra sem szándékozunk kitérni, hogy igen sok helyen s különösen némely fajta időjárás állandósága, vagy legalább is éveken keresztül való tartama esetén a kiscgazdák körében milyen károkat okozhat a nyomásos gazdálkodás s ezzel a közös legelő s tarlójárások lehetőségének megszüntetése; szóval nem kíván e czikkecske vitát kezdeni arról, hogy a két gazdasági rendszer közül itt és amott, vagy általában melyik hasznosabb, gazdaságosabb és keresztülvihetőbb, hanem egyszerűen arra a tények alkotta alapra kíván helyezkedni, hogy a szabad gazdálkodási rendszer mindjobban terjed, és pedig úgy a régibb kiscgazdák közt általában is, mint különösen az utóbbi időben

mind nagyobb tömegben jelentkező parcellázások, telepítések és hosszú lejáratú bérletek nyomán előálló újabb parasztbirtokok folytán. Minthogy pedig ezt aényt tagadnunk, fejlődését megakadályoznunk nem lehet, sőt nem is szabad, foglalkoznunk kell a kérdéssel társadalompolitikai szempontból.

E soroknak most már a tény megállapítása után az a célja, hogy az új rendszernek a cultura szempontjából való nyilvánulásait vegye szemügyre s egyrészt összehasonlítsa a jelenleg fennálló tényleges viszonyokkal s az azokhoz szabott s a cultura emelését és terjesztését célzó törvényes intézkedésekkel, másrészt pedig, ha e tekintetben hiányokat, hézagokat, sőt összeütközéseket tapasztal, azok pótlására, betöltésére, illetve elhárítására és kiegyenlítésére javaslatot tenni igyekezzék.

Az 1894-ig hozott törvények mással, mint az addig csaknem általános nyomásrendszerrel nem is számolhattak, s éppen ezért semmi csodálni való nincs azon, hogy bármennyire általánosul immár a nép körében a tanulás vágya s a cultura iránt való érzék, a tankötelezettség végrehajtása körül óriási hézagok mutatkoznak, amelyek nem is annyira az iskolák hiányában, a meglevők túlszűfoltóságában, mint inkább az iskolába járók pontatlanságában jelentkeznek.

A népiskolai közoktatás rendezéséről szóló 1868. évi XXXVIII. t.-cz. értelmében minden gyermek G-ik életévének betöltésétől 12-ik évének eléréséig a mindennapi, ettől kezdve még három éven át az ismétlő-iskola látogatására van – szülői bírság alá vonásának, sőt atyai hatalma felfüggesztésének terhe alatt – kötelezve. A szorgalomidő minimális tartama városokban 9, falvakban és pusztákon 8 hónapban van megállapítva, a heti órák száma a mindennapi tanfolyamban legalább 20 és legfeljebb 28, az ismétlőben télen 5, nyáron, illetve ősszel és tavasszal 2 óra. A köteles iskolafentartó a polgári község, rajta kívül jogosítva vannak elemi iskolák állítására a hitfelekezetek, társulatok, magánosok és az állam.

A jogosított iskolafentartók közül az első három az ismétlő tanfolyamok felállítására nincs kötelezve olyan helyeken, ahol azokat önként fel nem állítják, legalább ezeket a község köteles szervezni, és pedig az 1896. évi 60.764 sz.

kormányrendelet értelmében gazdasági irányban. Az ekként megteremtett gazdasági ismétlő iskoláknak rendszeres gazdasági népiskolákká való átszervezését célozza egy a képviselőház előtt fekvő s már bizottságilag is letárgyalt törvényjavaslat.

A népoktatási törvény az 1908. év december havában érte meg hatályba lépésének 40 éves jubileumát s ez az időpont alkalmat adott annak megállapítására, hogy a mindennapi tanfolyamok száma még mindig csak 75%-át teszi a szükségletnek, az ismétlő tanfolyamok pedig alig egy harmadát részesítik oktatásban az odautalt népességnek, sőt félfő, hogy a legközelebbi jövőben ezen tanfolyamoknak erős megcsappanása fog mutatkozni. Ugyanis az 1907. évi XXVII. t.-cz. kötelezőleg mondja ki, hogy a tanítási nyelv az összes népiskolák ismétlő tanfolyamaiban kizárólag a magyar s ez a rendelkezés előreláthatólag arra fogja indítani a nem magyar hitfelekezeteket, hogy az általok fentartott iskolák ismétlő tanfolyamait beszüntessék. Hogy az így megszűnő ismétlő tanfolyamok helyét községi jelleggel újonnan felállított gazdasági népiskolák foglalják el, az mindenesetre hosszabb időt fog igénybe venni.

Hogy ily körülmények között az elemi népiskolák legnagyobb része túlszűfolt, az bizonyításra sem szorul, mint-hogy pedig 70%-uk teljesen osztatlan, világos, hogy feladatuknak, még ha az e részben szabott követelményeket a minimumra szorítjuk is, csak a legkedvezőbb esetben volnának képesek megfelelni. Azonban ezek a körülmények ilyenek még csak nem is lehetnek. Ugyanis a törvény megengedi, hogy a 10 éven felül levő mindennapi tanköteles tanulóknak a megállapított 4, illetve 3 havi rendes szünidőn kívül az őszi és tavaszi munkaidőben még további 2 havi szünet adassék s ezzel lehetetlenné teszi, hogy éppen a legfejlettebb értelmű s ezért tényleg a tanterv szerint legerősebb szellemi munkával megterhelt tanulók feladatuknak megfelelni képesek legyenek. Ez okozza azután, hogy az elemi népiskolák 5-dik és (3-dik osztályai országszerte néptelenek s így a tanulók a mindennapi életben nélkülözhetetlen ismereteknek sem képesek a hat esztendei iskolázás alatt birtokába jutni, minek folytán a tanulás, ismeretszerzés s azok gyakorlása iránt való

érzék bennük ki sem fejlődik, és a katonáskodás, illetve az életbe kilépés idejére még az iskolázott népességnek is igen sok százaléka elfelejt írni, olvasni.

Mindezek, amiket eddig előadtunk, közismereti! dolgok s a megszüntetésre való törekvés úgy a népoktatási politikának, mind a fejlődő didaktikai eljárások körül kifejtett tanítói munkásságnak állandó tárgya, s emiatt a társadalmi tudományok művelői, valamint a szociális paedogógia szerepvivői által szintén számbavett jelenség. Hogy mégis ily részletesen kifejtettük, annak oka az, hogy éppen társadalomtudományi szempontból vizsgálva a mutatkozott eredményeket, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a fentebb előadott okoskodás nem elegendő arra, hogy a tapasztalt csekély eredményt megmagyarázza s éppen ebből folyólag a csupán a fenti okfejtésre támaszkodó népoktatási politika nem is hozhat létre még teljes kibontakozás esetén sem számbavehető eredményeket.

Véleményünk szerint ugyanis mindaddig, míg a 1868. évi XXXVIII. t.-cz. megszabta tankötelezettségi rendszert meg nem változtatjuk, gyümölcsöző népiskolai oktatást nem remélhetünk még akkor sem, ha a bajoknak az iskolák hiányában gyökerező részét egy csapásra teljesen eltüntetnők is. Ugyanis a tapasztalat azt mutatja, hogy a lakosságnak még a teljes mértékben kiadott szünidő sem elég s e részben kész a bírságolásnak magát állandóan kitenni, de gyermekét mégsem küldi iskolába, annyival kevésbbé, mert az a gyermek otthon a kiszabható bírság összegénél tízszer nagyobb értéket képvisel. Ez általános tapasztalat, amely ott, ahol a szabad gazdálkodási rendszer jobban kiterjedt, még nagyobb mértékben mutatkozik. S itt az a pont, ahol a nyomásos gazdálkodás számbavételével megalkotott közoktatási rendszer a szabad gazdálkodás elvébe beleütközik és vereséget szenved éppen akkor, mikor egy emberöltőn át végzett küzdelmes munkájával maga iránt a közérdeklődést és a nép nagy tömegének vágyakozását felkeltenie végre sikerült.

A nyomásos rendszernél tehéncsorda, ménes és gulya, juhnyáj és sertéskonda egyaránt közös volt s a kisközgazda jószágait oda akár egész nyárra, akár csak fél-fél napra a közösen fogadott, alig néhány tagból álló pásztorserég őrzete

és felelőssége alatt, a nagy terjedelmű legelőkre nyugodtan kicsapta. Kisebb, mindennapi tanköteles gyermekeire szüksége jóformán sohasem volt, csupán a gyomlálás, vagy a csecsemők gondozása várt reá szülei munkájában való segítség képében; járhatott tehát a gyermek iskolába egészen késő tavaszig, ha ősszel a burgonyát és a tengerit betakarították. Ezt a rendszert vette alapul a népoktatási törvény, mikor a kicsinyek számára nyolcz, a nagyobbak számára hat havi rendes iskolázási időt szabott meg ősztől tavaszig, a kormány pedig betetőzte ezt, mikor kimondta, hogy az így megállapított szorgalomnak mindenütt ugyan egy időben kell lefolynia, és pedig szeptember 15-től május 15-ig, illetve október 1-től május végéig, mely 8, illetve 9 hónapból aztán a további kettő a szükség szerint kisebb részletekben lesz kiadandó.

Mikor ez a rendszer hatályba lépett, az iskolák száma igen kicsiny volt. Akadtak az országban vidékek, ahol napokig járhatott az ember anélkül, hogy iskolára talált volna, különösen a nagy határú vidékeken. Az apró községekkel behintett felföldeken már aránylag több volt a névleg működő iskola, ott azonban a tanítók legnagyobb része alig tudott többet, mint amennyit a kiadott tanterv minimum gyanánt a tanítványaitól követelt. Mindkét fél megegyezett azonban abban, hogy a lakosság az iskolával nem sokat törődött, a téli négy hónapon keresztül jártak a gyermekek iskolába, a nyári nyolcz hónapon át pedig a tanító is a saját gazdaságával volt leginkább elfoglalva. Ezt az állapotot kívánta megszüntetni az új törvény, kimondva az általános tankötelezettséget, a tanítók foglalkozásának képesítéshez kötését, a 8 havi szorgalomidőt, a községek iskolaállítási kötelezettségét s a törvény meg nem tartóival szemben a büntető sanctiót, természetesen maguk a törvényalkotók sem képzelvén, hogy mindaz, amit ott megszabtak, máról holnapra valóra is fog válni, hanem úgy gondolkoztak, hogy egyik intézkedés majd maga után vonja a másikat s így sorban életre megvalósítja azokat a szükség egyenként.

Már most az eredmény az lett, hogy a kisebb falvakban legalább névleg a felekezetek addig is tartván iskolát, a községek kötelezettségének érvényre emelésére nem volt szükség, a nagyobb városok már inkább igyekeztek az új köte-

lességnek, legalább eleinte megfelelni. Ez a kérdés azonban feladatunk körén kívül esvén, további tárgyalásaink során szintén mellőzni fogjuk, csupán azért hoztuk fel, mert a tanyai iskolák létesítése körül a városok tevékenysége szintén maradandó nyomokat hagyott, bár korántsem lépett túl azon a kereten, amelyet az országos átlag mutatott a községek iskolaállítási mozgalmi tekintetében. A tanítói kar lassan kicserélődött" s, különösen a magyar vidékeken, értelmi és erkölcsi színvonala nagyban emelkedett, a felföld idegen ajkú iskoláiban azonban a szinte lehetetlenül csekély javadalom folytán képzetesebb ellemnek e pályára lépése nem is volt várható. A szorgalomidő betartása nagy átlagban szintén nem fejlődött, mert nem is fejlődhetett ki, egyrészt mert az iskolák a nagymérvű mulasztások és a beiratlanul maradt tankötelesek feles száma mellett is zsúfolásig megteltek, még több gyermeknek beléjük kényszerítése tehát egyenesen céltalan lett volna s így a közönséget az új rendszerbe kényszer nem igyekezett beleszoktatni, másrészt pedig a később kifejtendő okok miatt, épen ez a rendelkezés egyenesen a nép érdekébe ütközött, tehát az idő inkább gyűlöletet, mint megszokást fejlesztett a népben iránta, annyira, hogy az iskolafentartók jónak látták a szorgalomidőt tetszésük, illetve a lakosság kívánságai szerint beosztani, ami aztán a felügyeletet tette nehezzé, mert szinte lehetetlen volt az iskolalátogatásokat a tanfelügyelőnek akként beosztani, hogy egy-egy körúton mindenütt munkában találja az iskolákat. Ez vezette azután a kormányt a szorgalomidő egységes megállapítására, amiből viszont a mulasztások megszorodása s így az elérni óhajtott cél ellenkezője, a tanítási eredmény fokozása helyett annak csökkenése következett be, amit csupán a tanítói karnak fokozottabb, néhol valóban emberfeletti munkája volt képes ellensúlyozni.

Az utolsó két évtized, a múlt század utolsó s a jelen század első tizede azonban nagy változást teremtett Magyarország népoktatásában. Az anyagilag fellendült ország észrevette tanítóinak nyomorát s iskoláinak veszedelmesen csekély létszámát. Egyszerre elhatározta mindkettőnek megváltoztatását, megalkotván az 1893. évi XXVI. t.-czikket s elrendelvén a 400 millenárís új népiskola felállítását, ami-

ről csak utólag, az iskolák megnyitása után alkotta meg 1896-ban a többi ezredévi alkotásokat is magában foglaló törvénycikket. Mikor az országgyűlés millenáris bizottsága a négyszáz új népiskolának az ezredév emlékére állami költségen leendő felállítását elhatározta, úgy maga, mint a kormány főképpen a nyelvhatárokon magyar iskolák hiányában veszni indult magyarság megmentésére gondolt s kitűzvé az a cél, hogy minden községben, ahol 1890-ben legalább 100 magyar lélek volt található, akiknek iskolaköteles rétege számára nincs megfelelő magyar iskola, ilyen állítani kell, a kormány összegyűjtötte az erre vonatkozó adatokat s arról győződött meg, hogy ha csak az így kitűzött célnak meg akar felelni, a megszabott létszámot legalább is meg kell kétszereznie s ekként tudatára jött annak, hogy mikor 1896-ban a millenáris iskolák tényleg megnyíltak, azok az iskolaszükséget csak aránylag csekély mértékben enyhítették. Azonban ugyancsak az 1890-iki népszámlálás világot vetett arra is, hogy a tiszta magyar vidékeken, különösen az ármentesítések óta kifejlődött tanyarendszer folytán, még sokkal nagyobb mérvben fennáll az iskolaszükség s ezért 1897 óta évenként 200-300 új iskolát nyitottak meg az ország minden vidékén, tanyákon és törvényhatósági városok belső területén, sík földön s a millenáris iskolákkal korántsem kielégített hegyes vidékeken, tiszta magyar területen és a nyelvhatárokon egyaránt. Az eredmény az, hogy mindig szükség van körülbelül 8000 tanteremre, de ezek most már az egész országban egyenletesen oszlanak el s a magyar vidékek iskolával való ellátása immár majdnem utólérte az országos átlagot.

Ámde, mint említettük, a magyar vidékek kulturális elmaradottságát éppen az okozta, hogy a lakosság a népoktatási törvény hatályba lépte óta mind nagyobb mértékben húzódott ki a külső területekre, ahol nem talált iskolát, s ha talált is, a sokkal nagyobb távolságok folytán, ha akarta, sem tudta volna kellően használni. De nem is akarta, mert akaratával szembeszállt a szükség, a törvény parancsának ellene szegült az élet kényszere, a nyomásos rendszerhez idomított oktatási renddel szemben új törvény erejével hatott s a magyar parasztot a katonáskodása idején belátott kulturszükség daczára fiának, leányának az iskolából időnap előtt való kivételére kényszeríti a szabad gazdálkodás.

A szabad gazdálkodás rendszere ugyanis teljesen magára és családjára utalja a kis gazdát minden időben. Abból a 10-20 hold földből, amelyet felvidéken egy-egy erdőrésztlet kiirtása, az Alföldön pedig az utolsó évtizedekben mind nagyobb mérvet öltött parcellázások során megszerzett s azóta magáénak mondhat, illetve sokszor csupáncsak 25-50 évre kibérel, mindenének ki kell kerülnie. Nincs mellette sem közös legelő, sem pásztor, sem pedig erdőlopási szabadság, avagy a múlt. században még annyira általános nádvágás a tüzelés ellátására. Ez a földdarab meg kell, hogy teremje magának és családjának, sőt összes jószágainak is az élelmet, a forgótőkét s – ha lehetséges – a nyereséget, a vagyongyűjtés alapját is. A magtermés előállításához nincs segítése senki, csak ő maga és családja, innen kell kikerülnie munkásnak és pásztornak, dolgozónak és fogyasztónak egyaránt. Lovát, sertésállományát, borjait egyaránt ezen a kis területen kell nyáron át szabad takarmányozással ellátnia. És ez a szükség másikat teremt: a pásztorság ellátását, amely egyik legfontosabb, legégetőbb szükségként jelentkező hivatássá vált, mert többé nem az őrzött állatok épsége, azoknak e tulajdonban való megmaradása a fontos; erről gondoskodik a jól szervezett csendőrség és közigazgatás eléggé, hanem igenis az állatoknak a legelésre kijelölés szűk területek, igen sokszor csupán az útszéli bozótok körében való megtartásának nehéz feladata az, ami a szabad gazdálkodásra kényszerített tanyás parasztnak legfőbb gondja kell hogy legyen.

Ez a feladat másra nem várhat, mint a testi munkára alkalmatlan, mert erre még gyenge tanköteles gyermekekre, mivel a többiek már kapát vesznek a kezükbe s úgy követik szüleiket ki a határba. Ez a szükség tette parancsolóvá a nép fiának mindenütt, ahol a szabad gazdálkodási rendszer megkezdődött, hogy gyermekét az iskolától – még a bírságtól sem félve – visszatartsa s ezzel megakadályozza azt, hogy olyan ismeretekkel megrakodva léphessen az a gyermek ki az életbe, amelyek képessé tegyék arra, hogy ebből a szűk határból, ami az apjáról rámarad, a szaporodó szükséggel lépést tartva szaporodó jövedelmet legyen képes előállítani.

Mert a szabad gazdálkodási rendszer tudvalevőleg csak



akkor fizeti ki magát, ha belterjes, nem egyoldalú, hanem lehetőleg minden szükségletet kielégíteni képes, vagy legalább is hivatott. De hogyan volna ez várható attól az analfabéta magyar parasztságtól, mely ma az alföldi tanyákat lakja s még inkább attól a minden kulturális szükséglettől irtózó havasi oláhságtól, tótságtól és ruthénségtől, mely a havasok aljában az erdők tisztásain tengeti siralmas életét?! Ez csak a cultura iránt érzékkel bíró, helyesen vezetett, az elemi műveltségnek birtokában levő kisgazdaseregtől lesz remélhető, amelynek számára a *Néplap* közleményei nem lesznek csupán holt betűk, hanem további tanulásra és próbákra serkentő vezérelvek; amely megfogadja a jó tanácsokat s társaival együttesen és egyetértve tudatos munkával igyekszik azon, hogy földje hozadékát megkészserezze, sőt háromszorozza, a szövetkezés áldásait kihasználja s téli unalmában a háziipari tevékenységet folytatja.

Ennélfogva sürgősen szükséges, hogy a népnek mindennapi tanítására szolgáló közoktatási rendszer mielőbb olyan átalakulást nyerjen, amely míg egyrészt még az eddiginél is nagyobb mérvű ismeretkörbe való bevezetést is tűzhet ki célul, addig másrészt lehetővé teszi, hogy az ennek érdekében megszabandó követelményeknek a lakosság meg is tudjon léte érdekében koczkáztatása nélkül felelni.

Tagadhatatlan, hogy e tekintetben a törekvés megvan úgy az intéző köröknél, mint különösen a tanítószágban s főleg az eddigi mulasztások pótlására nagyarányú működés keretei bontakoznak ki a figyelmes szemlélő előtt. A népkönyvtárak, népies előadások, háziipari és egyéb tanfolyamok, termelési és értékesítő szövetkezetek, mintagazdaságok egyaránt alkalmasok arra s közösen, tudatosan csoportosítva teljesen célra is vezethetnek abban a tekintetben, hogy egyes, aránylag kedvező viszonyok közt levő vidékek gazdasági fellendülése bekövetkezzék: de kétségtelen, hogy ezek az általános műveletlenség megszüntetésére elégségesek nem lehetnek.

Ezt a célt csak úgy lehet elérni, ha keresztülvisszük, hogy minden gyermek járjon iskolába s azt addig el ne hagyja, míg az ismeretek bizonyos meghatározandó minimumát nem szerezte meg. Ezt pedig – a fentebb kifejtett

okoknál fogva – a mai közoktatási rendszer mellett nem lehet elérni.

Tisztára lehetetlen kívánság ugyanis, hogy akkor, midőn a paraszt csak úgy képes megélni, ha tíz éven felül levő minden gyermekét kora reggeltől késő estig, tavasztól őszig folyton gazdaságában használja, ebből a nyári hét hónapból még 2-3 hónapig iskolába küldje őket. Ezt bírságotással sem lehet elérni, mert ma az egyik, holnap a másik fele hiányzik a gyermekeknek az iskolából s ilyen körülmények között a kitűzött tananyagot a tanító elvégezni képtelen; az redukálva az életre nem elegendő, a jövőben való pótlása pedig teljesen soha sem lehetséges.

Úgy kell ennél fogva a tankötelezettség rendszerét megállapítani, hogy a nyári munkaidőben az otthon úgyszólván csak terhet képező kisebb, télen pedig a nyáron mezei munkára s pásztorkodásra nagyobb gyermekek járjanak iskolába.

Ezt az eszmét 1904-ben az akkor tárgyalás alatt volt népoktatási törvényrevisio érdekében tartott szaktanácskozmányon KOZMA Ferencz, Kolozs vármegyének ma már nyugalmazott kir. tanfelügyelője vetette fel. A földművelésügyi kormánynak jelen volt képviselői azt azonnal magukévá tették. Annál meglepőbb ennél fogva, hogy most, mikor a gazdasági népoktatásról szóló törvényjavaslat tárgyalásra kerül, ennek az eszmének sehol sem akadt szószólója. Pedig soha kedvezőbb alkalom nem kínálkozott egy igazán korszakalkotó gondolat megvalósítására, mint most, mikor ez a törvényjavaslat immár rálépett arra az útra, hogy a tanköteles kor meghosszabbításának Damokles kardját függeszti azok feje fölé, akik a népiskolában a megkívánt minimális ismeretek birtokába 15 éves koruk betöltéséig nem jutottak el.

Ez a drákói rendelkezés a KOZMA-féle terv megvalósítása nélkül célra vezetni nem fog, mert aki 8 évig nem járt rendszeresen iskolába, attól lehetetlen megkívánni, hogy a kilencedikben, a tizediktől való félelemből olyan szorgalmat fejtsen ki, hogy annak eredménye őt a büntetéstől megvédje. Sőt az is valószínű, hogy ide még a tizedik év végén sem fog eljutni s ekkor valóban medicina peior morbo erit.

A törvényjavaslat egy másik drákói intézkedést is tervezett, de ezt a közoktatási bizottság törölte. Azt akarta ugyanis

a ministeri javaslat, hogy a gazdasági népiskola mulasztóival szemben az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 4. §-ában megszabott bírság négyszeresét alkalmazhassák. Ilyen alakban ez valóban céltalan lett volna, mert a gazdasági népiskola tervezett tanítási rendszere az ő heti 7-9 órájával komoly iskolaszámba úgy sem fog menni, bármily szigorú sanctioval sújtjuk is a látogatás elmaradását, hacsak nem biztosítjuk azt, hogy az előfeltételét képező mindennapi iskolát a növendékek nagy többsége teljesen elvégezze.

Úgy hisszük, hogy az esetben, ha a tíz éven felüli népességet a nyári fél évben való iskolázás kötelezettsége alól egészen felmentenők, illetve legfeljebb vasárnaponként némi ismétlő oktatás, vagy inkább előadások hallgatására köteleznők, ennek fejében egész nyugodtan lehetne vállalkozni arra, hogy a téli fél éven át 10 éven felül egész 16 éves koráig minden mezőgazdasággal foglalkozó ifjú egész napon át iskolában legyen s viszont nyáron szintén egész napon át csupán a 10 éven alul levő gyermekek részesüljenek oktatásban s az így megállapítandó szorgalomidő betartását lehetne azután az egész vonalon a mainál sokkal súlyosabb bírságolás sanctiojával ellátni.

Mert a mai bírságok a célnak semmi tekintetben nem felelnek meg. Első sorban oly csekélyek, hogy szinte érdemes értök mulasztani, mert egy teljes hónapig mulaszthat a gyermek, hogy szülője 1, mondd egy korona bírságot fizessen, azt is – Isten tudja, mikor. A régi szabályzat azt mondta, hogy ez a bírság behajthatatlanság esetén koronánként 1-1 napi az iskola körül, vagy a faiskolában végzendő közmunkára változtatandó át. Ez már sokkal súlyosabb s éppen ezért igazságtalan volt, mert a szegény embertől kétszer-háromszor nagyobb ellenszolgáltatást követelt a bírság értékénél, holott a tehetősebb s így nagyobb bírságot is könnyebben elviselő szülő ugyanannyit nyert azáltal, hogy a bírságot megfizetni képes volt. Ezért azután az új szabályzat az átváltoztatást teljesen elejtette, aminek következménye az lett, hogy most már még ez a pár korona sem fenyeget, mert vagyontalanság czímén rendesen törlik s így a mulasztások meggátolhatatlanul szaporodnak.

Ami a fentiekben körvonalozott új oktatási rendszernek

paedagogiai és didaktikai beosztását illeti, az nézetünk szerint egyrészt kívül esik úgy ennek a cikknek, valamint a folyóiratnak is keretén, de kifejtése – bár reá bármikor készek vagyunk – egyáltalán nem sürgős s különösen magának az új rendszer elvének való elfogadása tárgyalás alapjául nem is követeli, mert kétségtelen, hogy magának az elvnek elfogadása nem zárja ki, hogy a fent megjelölt korhatárok maguk is változás alá eshessenek, a beosztás pedig határozottan megállapított korhatárok nélkül teljesen céltalan volna.

Szándékunk csupán az volt, hogy felhívjuk a figyelmet arra a fejtegetéseink alapját és gerinczét alkotó tényre, hogy míg egyrészt a mezőgazdasági fejlődés a szabad gazdálkodás elve szerint kijelölt irányban halad s ezen az úton előre menni csupán a szellemi cultura terjesztése útján lehetséges, addig másrészt ez a gazdálkodási rendszer lehetlenné teszi a culturának igénybe vételét mindaddig, míg az annak terjesztésére megállapított s jelenleg dívó rendszer fennáll és gyökerében át nem alakíttatik.